

evident, adecvată. Această atitudine metodologică, care îmbină rigora universitară a investigării „realiilor” cu flexibilitatea eseistică, îl distinge pozitiv pe Mihai Ispir de generația sa critică, nu o dată înclinată spre rezolvări cu orice preț seducătoare și spectaculoase.

Marius Alexianu

Al. ZUB, **Pe urmele lui Vasile Pârvan**, București, 1983, 383 p.

La numai un deceniu de la apariția volumului **Vasile Pârvan. Corespondență și acte** (1973), urmat de **Scrieri** (1981) în care sînt puse în valoare atîtea **scripta minore**, după un volum **Vasile Pârvan, efigia cărturarului** (1974) și o bibliografie (1975), alături de alte numeroase studii răspindite în cele mai diverse publicații, Alexandru Zub poposește, din nou, în „spațiul biografic pârvanian”, spațiu explorat, de data aceasta, sub unghiul itinerariilor parcurse de ilustrul cărturar. Este un gest de fidelitate nemișlinat față de cel care „justifică, cu propriul sacrificiu o idee, o atitudine, un mod de a gândi viața, într-un univers guvernat de forțe ce depășesc destinul mărginit al omului” (p. 355). Al. Zub, prin remarcabilele sale calități, surprinde un V. Pârvan în cele mai diverse ipostaze. Activitatea la Universitatea din București, la Muzeul Național de Antichități, la Comisia Monumentelor Istorice, la Academia Română sau la Union Académique Internationale dezvăluie o personalitate cu o mare putere de muncă, dovedind seriozitate dar mai ales o mare răspundere în regenerarea organismului național.

Bănuim cît de dificilă și severă a fost selecția făcută de autor în noianul de idei pârvaniene. Între legendă și răstălmăcirea polemică, eruditul alege calea științifică, păstrînd, totuși, o atitudine „pesimistă” față de acest labirint care „rămîne pînă la urmă un mister, cu atît mai impenetrabil cît personalitatea este mai complexă” (p. 14).

Cartea devine, astfel, un poem biografic, un imn închinat muncii, cinstei și corectitudinii, evocînd stări sufletești durabile. Autorul acceptă fără ezitare aventura științifică, conducînd prin spațiul spiritual românesc și european pentru a justifica evoluția marelui gînditor, dezvăluind, cu un real talent, **treptele inițierii** prin călătorie, întrucît „istoricul e prin definiție un călător”. **A călători cu înțelepciune** apare „ca o metodă de fortificare a conștiinței de sine, de educație în sensul unei competiții onorabile cu lumea” (152); însăși viața fiind „o fascinantă și plină de surprize călătorie” (p. 14).

Examinînd savantul, autorul încearcă să depisteze resorturile psihice ale dorinței de a călători. Este o incursiune aparent dezordonată, dar care urmărește acea dureroasă cunoaștere ce îi dezvăluie lui Pârvan sensul existenței și care formează etapa cea mai importantă a înar-

mă-rii cu instrumentele cunoașterii. Contactul cu Germania, acea fascinație primordială, constituie un moment de cumpănă la o vîrstă decisivă pentru evoluția gândirii lui Pârvan cînd ori ce acumulare atrage, neapărat, după sine și o schimbare.

Este portretizat un reformator situat între entuziasm și rezervă critică, un intelectual care cunoscînd o cultură diferită de cea românească este frămîntat de idei noi, de modelarea conștiinței civice, a mentalităților poporului român. Corespondența, colaborarea cu periodicele din țară sînt sugestive în acest sens. **Un mesaj regenerativ** creionează imaginea tînărului care oferă un „program de viitor pentru o resurrecție profundă“, care militează pentru crearea unei pedagogii naționale ca fundament al oricărei construcții de stat. Al. Zub urmărește la Pârvan „explorarea căii spirituale pe care s-a angajat el și a interferențelor acesteia cu marile directive ale epocii“ (p. 45). Conferința despre **Unire** rostită în cadrul Societății Academice din Berlin (1906) dezvăluie un intelectual care își trăiește epoca iscodind neistovit istoria pentru ca actul de la 24 ianuarie să dobîndească adevărata sa semnificație și valoare. „Singura scăpare a noastră e idealul național“ arăta Pârvan în „filipica“ sa la adresa parazitismului cultural, iar „șovăirea însă și în această privință e o crimă“.

Clasicismul este asimilat cu ușurință, profilul spiritual al savantului așteptînd doar un imbold care nu va întîrzia călătoria în Italia „care știe atît de bine să cadă la învoială cu zeii greci și romani“ (Th. Gautier) și care îl va face pe Pârvan neîntrecut în descifrarea limbajului ruinelor antice.

De la Seneca, Pârvan știa cît de important este să-și caute un model care să se potrivească firii și aspirațiilor sale. Nu opera, ci existența filozofică a lui Marc Aureliu determină opțiunea pentru acest model antic, tînărul căutînd fericirea în „misiune“, nutrirînd un adevărat cult al datoriei și responsabilității sociale, gînditorii antici dezvăluindu-i-se ca „izvor de tărie sufletească și de îndemnuri la sapiență“, înlesnindu-i înțelegerea istoriei ca realitate vie iar istoriografia ca proiecție a acelei realități în spiritul cercetător.

Regăsim în lucrarea lui Al. Zub un Pârvan simbol al datoriei, într-un continuu efort pentru extinderea orizontului său cultural și științific, o personalitate proeminentă în cadrul Academiei, un organizator de școală, participant la reuniuni științifice, adept al schimbului de idei și de colaborare în lumea științifică, dar mai ales un neobosit călător. Nu întîmplător Sextil Pușcariu îl pune alături de N. Iorga, creînd unul dintre cele mai sintetice și frumoase portrete din memorialistica românească „El e temeinic, de o putere de muncă asemănătoare, de o cultură extraordinară și un pricepător subtil și rafinat al frumosului și armoniei, care pentru el însemnează însăși viața“.

Desăvîrșirea de sine era „obsesia fundamentală“ a gînditorului, în orice domeniu apărînd viziunea lui personală ca model de „extensiune în spațiu, efort de cunoaștere reciprocă și autodepășire“ (p. 147). Frămîntat de rosturile și limitele istoriei, de valoarea acesteia, Pârvan a-

pare un gânditor original. Al. Zub posedă acea libertate de mișcare în istoriografia românească care-i permite, fără greutate, a afirma că „o concepție atât de largă asupra istoriei nimeni nu mai formulase, la noi, după sinteza teoretică a lui Xenopol“ (p. 239).

În **lumea ideilor și formelor istorice** apare un Pârvan care regîndește pe cont propriu problemele filozofiei. Este oferită astfel ocazia să parcurgem două lumi atât de diferite, una reală și alta imaginară, luînd cunoștință cu meditația gravă, născută din experiența și aventura unei întregi umanități. Pentru gânditor istoria nu este altceva decît conștiința de sine a umanității, unica șansă de a se eterniza (p. 245).

Interesul lui Pârvan pentru muzică se înfățișează ca un „acces la miezul însuși al istoriei“ (p. 266), punerea în mișcare a nevoilor spiritului, devenirea umană constituind o expresie muzicală în care „viața înseamnă timp și mișcare, armonie și disonanță, ritm și devenire continuă“ (p. 267).

Vasile Pârvan capătă în lucrarea lui Al. Zub proporții prometeice. Sortit să rămînă singur, Pârvan, își caută liniștea în muncă și meditație. Devine un **heros**, sacrificîndu-și sănătatea în crearea acelei **Accademia di Storia, Archeologia e Belle Arti** sau lucrînd cîte 16 ore pe zi, în ultimile luni ale vieții, la monumentală sinteză a istoriei culturii geto-dace, **Getica**.

Este pentru noi o adevărată șansă de a avea cărturari, care, înzestrați cu calități esențiale — putere de muncă, intuiție în clasarea valorilor, ușurința de a pătrunde în esența proceselor istorice — și-au asumat delicata sarcină de a restitui posterității adevăratul chip al marilor bărbați ai neamului nostru. În fond aceasta e cea mai autentică perpetuare a exemplului lor : „Putința de a trăi noi înșine în sufletul altuia — spunea Vasile Pârvan — e singura adevărată valoare“.

Lucian Nastasă

ANASTASIE IORDACHE, **Pe urmele lui Dumitru Brătlanu**, București, 1984, Ed. „Sport-Turism“, 384 p.

S-au împlinit recent cinci decenii de cînd Nicolae Iorga își subintitula articolul său referitor la **Dumitru Brătianu și opera lui drept O revelație politică și literară** (în „Revista istorică“, 1934, p. 140—152) readucînd în conștiința contemporanilor săi una din cele mai remarcabile personalități ale secolului al XIX-lea.

Faptul fusese generat de apariția celor două volume **Din arhiva lui Dumitru Brătianu** (în 1933 și 1934) datorate lui Al. Cretzianu și care puneau în circulație o serie de documente revelatoare în legătură cu viața și activitatea unuia dintre cei mai iluștrii diplomați din a doua jumătate a secolului trecut.